

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на докторант Андрей Лешков

“Светът като творба /Проблемът за светогледа на естетизма/”,

разработвана към секция “Култура, ценности, морал” на Института за изследване на
обществата и знанието при БАН

за присъждане на научна и образователна степен „Доктор“, професионално
направление: 2.3. “Философия”, научна специалност “Естетика”, код 05.01.06

от проф. д.ф.н. Нонка Богомилова, ИИОЗ – БАН

I. Описание на структурата, обема и основните проблемно-тематични полета в дисертационния труд:

Трудът е добре структуриран – състои се от четири глави, увод, заключение, бележки, съкращения и библиография. Обемът на труда е 488 страници, а основният масив на библиографията включва внушителната цифра от 885 заглавия, от които 628 на латиница – на френски, английски и немски езици.

Авторефератът представя достоверна, добре организирана и структурирана картина на основните тези, аргументи и приноси на дисертацията.

Дисертантът има 9 публикации по темата на дисертацията.

В Увода на дисертационния труд се поставя и проблематизира основната му цел - да разкрие и анализира светогледа на естетизма като иманентизиране на идеята за полагане на живота и света от трансцендентен Творец и разбирането им като творба на “отсамен” творец. Идеите за Сътворяване и Възкресение от религиозни и теологични естетизъм превръща в свои, в естетически – форма на преобразуването и съхраняването им в една “изоставена” от Бог култура. С тази теза авторът свързва своята дълбинна интерпретация на светогледа на естетизма, прозираща зад разнообразните му проявления в мисловни и художествени феномени.

Първа глава на дисертационния труд, озаглавена “Занаятът на философа”, представя основните теми, разгърнати в изложението и прави анализ на спецификата на философското през оптиката на естетическото. Заглавията на отделните параграфи удостоверяват един от основните подходи в труда – разглеждането във взаимовръзка на отделните аспекти, “клонове” на философията, олицетворени във фигурата на Мислителя: “Етосът на естета”, “Философията на изкуството и изкуството на

философията”, “Артистът или пророкът във философа” и др. Като авторитети в разискването на тези въпроси са представени вижданията на Шелинг, Хегел, Ницше.

Втора глава – “Границите на естетизма” – представя съдържателно понятието “естетизъм”, обвързано основно с твърдението, че “естетите осмислят живота като вид художествено произведение.” /Автореферат, с.12/, както и с идеята, че “естетиката битова из подмолно действени теологеми” /Пак там, с.13/, възниквайки през XVII в. като своеобразно културно “приватизиране” на омаломощената от секуларизацията религия. Непримирайвайки се с наличния “греховен свят”, изкуството създава своеобразен идеален “дубликат”, замества компрометираната религиозна “отвъдност”. В отделните параграфи се представени идеите по обсъжданите въпроси на множество авторитетни мислители – Лайбниц, Кант, Шилер, Баумгартен, Жилсон, Маритен, Бенямин, Шмит, св. Аврелий Августин, св. Тома от Аквино, Майстер Екхарт, Дънс Скот. Анализирани са и значими произведения на изкуството и литературата от различни епохи.

Трета глава на труда – “Феноменология на естетическото” – разисква важни въпроси на естетическата теория: въпросите за отликата на естетическото от всекидневното преживяване, за възплъщаването на естетическото в художественото произведение, за отношението сътворяване – възприемане, за естетизма като бунт към съвременното, като отхвърлящ порядъка на наличното и конструиращ чрез изкуството друг, “отвъден” свят, обитаван от красотата. Освен по-детайлното разискване на трудовете на Г.Шпет и Мерло-Понти като “отправни точки на естетическата феноменология”, анализът визира и редица други автори – Хусерл, Декарт, Д.Лукач, Р.Ингерден, Ж.-П.Сартр, М. Дюфрен, У.Пейтър, както и творци на изобразителното изкуство: Мазачо, Ботичели, Дюрер и др.

Четвърта глава, както подсказва самото заглавие - “Аналитични илюстрации” – се ангажира с доказване на основните тези на труда чрез богати и разнообразни примери от различни видове изкуства и авторски интерпретации. Особено интересни и информативни са параграфите, посветени на дебатите в хуманитаристиката за понятията “Средновековие” и “Ренесанс”, за взаимоотношенията “слово – форма – образ”, за спецификата на романтизма, за съединяването на изкуството и религията от философията, за конфликта “художник – общество” и др. В подкрепа на тезите и анализа са разисквани идеите на Я.Буркхарт, Е. Панофски, Р.Сътърн, А.Шастел, Е.Гомбрих, Х.Уайт, Х.Пейдж, Новалис, Шмит, Бенямин и др., както и произведения на религиозната архитектура и музика, на известни литературни образци.

В Заключение то стегнато и ясно са посочени основните тези, аргументи и изводи от направения анализ.

II. Оценка на съдържанието, тезите, аргументите и приносите на дисертацията:

Дисертационният труд на Андрей Лешков прави обект на теоретично изследване значим, дълбинен за понятието “естетизъм” философски профил на този сложен феномен. Самото поставяне на такава многомерна и с широк философски хоризонт изследователска задача заслужава подкрепа, особено във времена на често срещано интелектуално дребнотемие, духовен провинциализъм и поръчков “етос”, вменияващи на фундаменталните изследвания своеобразен научен “естетизъм”.

Приемам самото формулиране на такава обобщаваща тема на труда като осмеляване за философско обхващане и трансцендиране на обект, изискващ богата философска и изкуствоведска култура, способност за подвеждане под общо понятие на разнородни и разнолики естетически феномени, уважение и вкус към духовното бунтарство, поставящо под въпрос сакралния “порядък” – в изкуството, в религията, в политиката.

Това осмеляване като цяло е дало **сполучлив резултат, сред основните прояви на който бих открила следните:**

1. Анализ на светогледа на естетизма като сложен културен феномен, отворен към широк културен и дисциплинен хоризонт, съотнасян и съизмерван с различни видове изкуство, с разнолики философски традиции, с други светогледни форми, и по-специално с религията.

2. На основата на този теоретично синтезен, многомерен подход са формулирани и защитени сериозни тези, сред които, следвайки и адекватната авторова самопреценка /с. 5-7/, бих открила следните:

- Естетизмът секуларизира и театровизира религиозните идеи за Сътворяване и Възкресение;

- Естетизмът аргументира възможността индивидите да се самосътворяват като действащи и преживяващи;

- Естетизмът отхвърля обвързаности и превръща света в творба, в средство за самонаслада, става своеобразен бунт срещу покварения “Порядък”;

- Естетизмът осмисля естетическото като средство за мирското спасение;

- Естетизмът превръща изкуството в светска религия и превръща света от свят на Твореца в свят за твореца /с. 364/.

3. Разгръщането и аргументирането на тези светогледни характеристики на естетизма се реализира на един сложен духовен, културен фон, който обвързва:

А/ подбрани философски тези на: Платон, Кант, Хегел, Декарт, Шелинг, Ницше, Хайдегер, Киркегор, Хусерл, Мерло-Понти и др.;

Б/ естетически анализи и висока философска есеистика /Бодлер, Пейтър, Джойс, Новалис и др./;

В/ изкуствоведски интерпретации на примери - шедьоври от музиката, живописата, литературата, архитектурата /Шекспир, Гьоте, Хесе, Еко, Зюскинд, Леонардо да Винчи, Ботичели, Мазачо, Микеланджело, Рембранд и мн. други/;

Г/ религия и секуларизация, като естетизмът се оказва една от формите на “завръщане” на религиозни архетипи и фигури в “богооставената” секуларизирана култура.

4. Дълбинната философска интерпретация на естетизма предполага това плодотворно в теоретичен смисъл “хвърляне на мостове” между философия, изкуство, религия, което показва тези феномени не като вътрешно капсулирани и отчуждени, или като външно, заинтересовано обвързани, както често ги представя съвременето ни, а като фундаментално взаимозависими, понякога взаимозаместващи се и взаимозаместващи се, както се случва със светогледа на естетизма по отношение на религиозния светоглед след “смъртта на Бог”.

5. Сполучливото решаване на тази сложна задача изисква широка философска и изкуствоведска култура, висока ерудиция, богат и пластичен език – качества, които, както личи от разработката, докторант Лешков безспорно притежава, на места дори в екзотично свръхизобилие.

Разбираемо е при такава сложна и многоизмерна изследователска задача, която далеч надминава изискванията за дисертабилност /доктор по философия/ на един текст, да може да се направят **коментари, бележки и пожелания**, които авторът би могъл да има предвид в по-нататъшната си работа и при евентуална публикация на труда.

Сред тях бих открила следните:

1. Органичното теоретично представяне на такъв сложен конгломерат от подходи, традиции и феномени не винаги се оказва достатъчно сполучливо: някои от параграфите се вписват в добре очертаната в увода авторска логика по-скоро чрез ловко

езиково внушение, реализирано от последното изречение на предидущия параграф и така остават парченца от сложен пъзел, който само силно асоциативна читателска нагласа би могла да обедини в единен пейзаж.

2. Някои от анализирания автори /философи, естетици, есеисти, писатели и др./ са разглеждани на места в удобен за авторовите тези ракурс, който не винаги взема предвид и обговаря концептуалния контекст на цялостното творчество на изследвания автор – подобни моменти има при анализите на “Спорът на факултетите” на Кант, “Първа програма на системата на немския идеализъм” и идеите за историята на Хегел и др.

3. “Забравата за историята” – една от характеристиките на естетизма, като че ли виждаме да се промъква и в подхода на докторанта тук: немалко от авторите и произведенията на изкуството се разглеждат като автономни творци и творби, които се изплъзват от своя социален и културен контекст, от духовния тренд на съвременното си, поради което става възможно и не винаги сполучливо успоредяването и обвързването на разнородни мисловни традиции, текстове, тези, на разнотипни творчески изяви.

4. Гореизброените проблемни пунктове не позволяват на автора максимално убедително, органично и непротиворечиво да разгърне и защити много ясно и добре формулираните тези в увода и заключението на изследването си. Някои от параграфите звучат като автономни единици, много от тях примери за висока есеистика, но повече или по-малко самоцелни фрагменти. Като че ли най-синтетично и последователно основните тези на Андрей Лешков са представени в параграфа, посветен на идеите на Уолтър Пейтър.

5. Поставени са важни въпроси, свързани с културния смисъл на естетизма, с не/успеха на неговия бунт срещу Порядъка, но за съжаление не винаги на тези въпроси авторът предлага отговори, ако не убедителни, поне изразяващи неговата ясна теоретична и ценностна позиция. Особено важен в този смисъл ми изглежда въпросът, зададен в гл. Четвърта, “Аналитични илюстрации”, на с.287 - “кога, как, къде, вложената от творците в творбите любов изчезва, след като ярост и смърт придобиват безкрайно повече сила от аурата на творбата?” Отговорът, който докторантът дава – за неавтентичния прочит на оригиналите от идващите поколения, за ролята на фалшифициращите ги посредници, не звучи достатъчно убедително. Може би е добре авторът да го потърси по-надълбоко – например в прехвърлянето на тази любов и ценности изцяло в изкуството – в една изкусна, но изкуствена реалност, лишаването на естеството от тях, отвръщането на естетизма от “покварения” живот.

6. Макар и богат, пластичен, виртуозен, на места езикът на текста изглежда натруфен, маниерен и дори понякога води до замъгляване на смисъла на иначе важни сами по себе си послания.

Независимо от гореказаното, което следва да се приеме като пожелание за бъдеща работа, **общото впечатление е**, че дисертационният труд на Андрей Лешков е посветен на фундаментален проблем на естетиката, респективно – на философията – и е разработен на съответстващо на значимостта на проблема професионално равнище.

Заключение: Считам, че дисертационният труд на докторант Андрей Лешков “Светът като творба /Проблемът за светогледа на естетизма/ заслужава присъждането на научната и образователна степен “доктор по философия”. Нещо повече, той надхвърля стандартните изисквания за подобна дисертация, което ми дава убедително основание да гласувам с “да”. Не е маловажен и фактът, че докторант Лешков прави успешен опит да се включи в йерархията на научните степени и звания, в т.нар. “професорат”, в едно от измеренията на презирания от естетизма “Порядък” по интересен и оригинален начин – чрез дисертация, обговаряща естетизма като бунт срещу този “Порядък”.

Подпис:

Проф. д.ф.н. Нонка Богомилова